

Mirosław Cisowski

Biskup jako głosiciel Ewangelii, nauczyciel wiary i pierwszy katecheta w diecezji w świetle soborowych i posoborowych dokumentów Kościoła

Kieleckie Studia Teologiczne 2, 319-331

2003

Artykuł został opracowany do udostępnienia w internecie przez Muzeum Historii Polski w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego. Artykuł jest umieszczony w kolekcji cyfrowej bazhum.muzhp.pl, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych.

Tekst jest udostępniony do wykorzystania w ramach dozwolonego użytku.

BISKUP JAKO GŁOSICIEL EWANGELII, NAUCZYCIEL WIARY I PIERWSZY KATECHETA W DIECEZJI W ŚWIETLE SOBOROWYCH I POSOBOROWYCH DOKUMENTÓW KOŚCIOŁA

Niniejszy artykuł jest próbą ukazania osoby i posługi biskupa diecezjalnego w aspekcie jego funkcji nauczycielskiej, zwłaszcza zaś troski o katechizację w swojej diecezji. Opracowanie zostanie dokonane w oparciu o dokumenty Kościoła, począwszy od Soboru Watykańskiego II aż po dzień dzisiejszy. Szczególną uwagę poświęcimy w naszej refleksji dokumentom Kościoła powszechnego i Kościoła w Polsce dotyczącym katechezy.

1. Biskup i jego funkcja nauczycielska w nauczaniu Soboru Watykańskiego II i w posoborowym nauczaniu i prawodawstwie Kościoła

Sobór Watykański II dokonał odnowy nauki i życia Kościoła. W ramach odnowionej eklezjologii przedstawia również odnowioną teologię episkopatu.

Sobór stwierdza, że biskupi są z ustanowienia Bożego następcami apostołów. Przez święcenia biskupie otrzymują pełnię sakramentu kapłaństwa, funkcję nauczania, uświęcania i kierowania w hierarchicznej wspólnotcie z papieżem jako głową kolegium biskupiego i z jego członkami¹.

Zadania biskupów stanowią ścisłą konsekwencję teologii episkopatu, jakie wyraża soborowa nauka o sakramentalności, jak i o kolegialności episkopatu. Dekret o pasterskich zadaniach biskupów w Kościele omawia te zadania w następującej kolejności: biskup wobec całego Kościoła, międzydiecezjalna współpraca biskupów oraz biskup w swojej diecezji².

Sobór Watykański II ukazał teologiczno-prawną funkcję biskupów w relacji do Kościoła powszechnego i do Kościoła partykularnego, czyli diecezji.

Sobór rozumie diecezję nie tyle w kategoriach administracyjno-organizacyjnych, ile jako część ludu Bożego, „powierzoną pasterskiej pieczy biskupa

¹ Por. KK, nn. 20–21.

² Por. H. Muszyński, *Wprowadzenie do Dekretu o pasterskich zadaniach biskupów w Kościele*, w: *Sobór Watykański II. Konstytucje, dekryty, deklaracje*, Poznań 2002, s. 227.

współpracującego z prezbiterium, aby trwając przy swym pasterzu, zgromadzona przez niego w Duchu Świętym przez Ewangelię i Eucharystię, tworzyła Kościół partykularny, w którym jest obecny i działa jeden, święty, katolicki i apostołski Kościół Chrystusa³.

Taka wizja Kościoła partykularnego pociągnęła za sobą inne niż dotąd określenie miejsca i roli biskupa pasterza, który jest za niego odpowiedzialny: „Poszczególni biskupi, którym została powierzona troska o Kościół partykularny pod zwierzchnictwem papieża, w imię Pana otaczają opieką pasterską swoje owce, jako właściwi, zwyczajni i bezpośredni ich pasterze, wypełniając względem nich posługę nauczania, uświęcania i kierowania⁴”.

Zadanie biskupa, określane przez sobór mianem „pasterzowania”, zawiera w sobie potrójne posłannictwo Chrystusa jako Proroka, Kapłana i Króla. Biskup zatem jest religijnym zwierzchnikiem powierzonego mu ludu Bożego, posiadającym władzę nauczycielską, kapłańską i pasterską⁵.

Dokumenty soborowe przedstawiają głoszenie Ewangelii jako jedno z najważniejszych obowiązków biskupich. Konstytucja dogmatyczna o Kościele *Lumen Gentium* w rozdziale III, zatytułowanym „O hierarchicznym ustroju Kościoła, a w szczególności o episkopacie”, mówi:

Biskupi, jako następcy Apostołów, otrzymują od Pana (...) posłannictwo nauczania wszystkich narodów i głoszenia Ewangelii wszelkiemu stworzeniu, aby wszyscy ludzie przez wiarę, chrzest i wypełnianie przykazań osiągnęli zbawienie (...). Wśród głównych obowiązków biskupów szczególne miejsce zajmuje głoszenie Ewangelii. Biskupi są zwiastunami wiary prowadzącymi nowych uczniów do Chrystusa i autentycznymi, czyli upoważnionymi przez Chrystusa, nauczycielami, którzy powierzonemu sobie ludowi głoszą prawdy wiary, aby w nie uwierzył i stosował je w życiu, i którzy dzięki światłu Ducha Świętego wyjaśniają treść wiary, ze skarbca Objawienia wydobywając rzeczy stare i nowe (por. Mt 13, 52), przyczyniają się do jej owocowania i od powierzonej sobie trzody czujnie oddalają grożące jej błędy (por. 2 Tm 4, 1-4)⁶.

Dekret o pasterskich zadaniach biskupów w Kościele *Christus Dominus*, omawiając w rozdziale II rolę biskupów w stosunku do Kościołów partykularnych, mówi:

W wykonywaniu posługi nauczania niech głoszą ludziom – co zajmuje szczególne miejsce wśród obowiązków biskupich – Ewangelię Chrystusa, wzywając ich w mocy Ducha do wiary lub utwierdzając w żywej wierze; niech przedkładają im całą tajemnicę Chrystusową...⁷

³ DB, n. 11.

⁴ Tamże.

⁵ Por. S. Nagy, *Biskup. W teologii*, w: *Encyklopedia katolicka*, t. 2, Lublin 1976, s. 595.

⁶ KK, nn. 24–25.

⁷ DB, n. 12.

Następnie dekret precyzuje, na czym ma polegać wypełnianie tego obowiązku. Biskupi mają ukazywać, że rzeczy ziemskie i ludzkie instytucje mogą służyć sprawie zbawienia i budowania Kościoła. W związku z tym mają pouczać o wartości osoby ludzkiej i jej prawach, o rodzinie, o społeczności świeckiej i innych sprawach związanych z życiem ludzi. Powinni też przedstawiać zasady, za pomocą których winno się rozwiązywać najważniejsze problemy społeczne i polityczne⁸.

Dekret mówi również o tym, w jaki sposób ma się dokonywać głoszenie nauki chrześcijańskiej. Powinna ona zostać dostosowana do potrzeb czasu, tak aby odpowiadała na problemy współczesnych ludzi. Biskupi mają jej strzec i przygotowywać wiernych do jej obrony i rozpowszechniania. W przekazywaniu nauki powinni objawiać macierzyńską troskę Kościoła o wszystkich ludzi, zwłaszcza ubogich i słabych. Obowiązkiem biskupów jest zbliżanie się do ludzi i rozwijanie z nimi dialogu.

Biskupi winni zabiegać,

aby w głoszeniu chrześcijańskiej nauki stosować różne środki, dostępne w dzisiejszych czasach, przede wszystkim przepowiadanie słowa i katechizmu, one to bowiem zawsze zajmują naczelne miejsce, ale nadto o wykład nauki chrześcijańskiej w szkołach, akademiach, na konferencjach i wszelkiego rodzaju zjazdach oraz o rozpowszechnianie jej przez publiczne wypowiedzi, jakie mają miejsce z okazji niektórych wydarzeń, przez prasę i różnorodne środki społecznego przekazu, którymi bez wątpienia należy się posługiwać dla głoszenia Chrystusowej Ewangelii⁹.

Katechizacji poświęcony jest numer 14 dekretu. Zobowiązuje on biskupów do czuwania,

aby nauczanie katechetyczne, które zmierza do tego, aby wiara w ludziach, rozjaśniona przez naukę, stawała się żywa, wyrazista i czynna, było starannie przekazywane dzieciom oraz dorastającej i dojrzałszej młodzieży, a nawet ludziom dorosłym. W tym przekazie należy zachować właściwy rozkład i metodę dostosowaną nie tylko do przedstawianej treści, ale także do zdolności, możliwości i wieku oraz warunków życia słuchaczy; to nauczanie winno opierać się na Piśmie świętym, Tradycji, liturgii, na Magisterium i życiu Kościoła. Nadto niech się troszczą, by katecheci zostali dobrze przygotowani do pełnienia swojej posługi, tak aby dokładnie poznali naukę Kościoła oraz zapoznali się teoretycznie i praktycznie z zasadami psychologii i nauk pedagogicznych. Winni się też starać o przywrócenie lub lepsze przystosowanie instytucji katechumenatu dorosłych¹⁰.

Z innych dokumentów soborowych na uwagę zasługuje Dekret o misyjnej działalności Kościoła *Ad gentes*, który podkreśla odpowiedzialność biskupów

⁸ Por. tamże.

⁹ DB, n. 13.

¹⁰ Tamże, n. 14.

za misje. W rozdziale III, dotyczącym Kościołów partykularnych, czytamy: „Trzeba, aby biskup był przede wszystkim głosicielem wiary, który prowadziłby do Chrystusa nowych uczniów”¹¹.

W tym celu powinien on poznawać warunki życia i wyobrażenia wiernych o Bogu, zdając sobie sprawę z przemian, którym podlegają. Dekret wyznacza szeroki zakres obowiązków misyjnych biskupa jako pasterza Kościoła partykularnego, a wśród nich: popieranie, kierowanie i uzgadnianie działalności misyjnej¹².

O odpowiedzialności biskupów, na czele z papieżem, za ewangelizację świata pisze, nawiązując do soborowego dekretu *Ad gentes*, Jan Paweł II w Encyklice *Redemptoris Missio* (7 XII 1990):

Bracia Biskupi są wraz ze mną bezpośrednio odpowiedzialni za ewangelizację świata, zarówno jako członkowie Kolegium Biskupiego, jak też jako Pasterze Kościołów partykularnych¹³.

Konkretyzując wskazania soboru dotyczące posługi biskupów, Kongregacja Biskupów wydała 22 II 1973 r. instrukcję na temat pasterskiej posługi biskupów *Ecclesiae Imago*. W jej III części, zatytułowanej „Posługa Biskupa w Kościele Partykularnym”, w sekcji poświęconej różnym posługom biskupa, znajdujemy rozdział „Biskup jako nauczyciel we wspólnocie wiary”. Mówiąc o nauczaniu biskupa, instrukcja przypomina najpierw, że głoszenie Ewangelii, potwierdzone światłem życia, jest głównym obowiązkiem biskupa:

A więc Biskup, tak jak Apostoł, przeznaczony do głoszenia Ewangelii (por. Rz 1, 1), do jej obrony (por. Fil 1, 16) i odważnego wyznawania (por. Rz 1, 16), jest ustanawiany dla swojej owczarni autentycznym nauczycielem, świadkiem wiary, stróżem i sędzią w tych sprawach, które wchodzą w zakres wiary i moralności¹⁴.

Biskup powinien być oddany posłudze Słowa (por. Dz 6, 4), najpierw je rozważając, aby następnie głosić z ufnością¹⁵. Powinien to czynić osobiście, jeśli nie ma przeszkody, oraz uświadamiać ten obowiązek swoim prezbiterom.

W następnych punktach instrukcja zajmuje się przedmiotem nauczania biskupiego oraz sposobem przepowiadania. Powinno ono charakteryzować się chrystocentryzmem i być przepojone wiarą. Chodzi o takie nauczanie, które nie jest szkolnym wykładem, ale ukazuje wielkość, prawdę i moc słowa

¹¹ DM, n. 20.

¹² Por. tamże, n. 30.

¹³ RM, n. 63.

¹⁴ *Ecclesiae Imago*, Instrukcja na temat pasterskiej posługi biskupów (wydana przez Kongregację Biskupów dn. 22 II 1973 r.), w: *Posoborowe Prawodawstwo Kościelne*, t. 6, z. 1, Warszawa 1975, n. 55; por. KK, n. 25.

¹⁵ Por. KO, n. 1.

Bożego (por. 1 Kor 2, 4), opiera się na Piśmie świętym, wyraża pasterską miłość, odzwierciedla naukę Kościoła i stara się odpowiedzieć na potrzeby współczesnego człowieka¹⁶.

Szczególną troską powinien biskup otaczać ewangelizację tych, którzy jeszcze nie wierzą w Chrystusa albo odeszli od wiary chrześcijańskiej¹⁷. Uprzywilejowaną formą przepowiadania biskupiego do wspólnoty już ewangelizowanej jest homilia, która ma wymiar katechetyczny, gdyż krótko i jasno przedstawia najważniejsze prawdy chrześcijańskie zaczerpnięte z liturgii i uwzględnia uwarunkowania słuchaczy¹⁸.

Dokument zaleca też listy pasterskie oraz wykłady i rozmowy na tematy religijne, zwłaszcza w środowiskach mających wpływ na wychowanie, przekazywanie informacji i kształtowanie opinii¹⁹.

Instrukcja mówi o współpracownikach biskupa w przepowiadaniu, o których formację ma się troszczyć poprzez odpowiednie przygotowanie w czasie studiów seminaryjnych, później zaś poprzez kursy i wykłady duszpasterskie. Biskup powinien korzystać z pomocy teologów²⁰.

Dokument zaleca, aby biskup jako odpowiedzialny za organizowanie i kierowanie nauczaniem we wszystkich kościołach diecezji przygotował plan przepowiadania, obejmujący religijną formację różnych grup osób poprzez homilie, katechezę sakramentalną i stałą²¹.

Wśród innych obowiązków biskupa w zakresie przekazywania i strzeżenia wiary wymieniona jest w pierwszym rzędzie troska o formację religijną w szkołach. Dokonuje się to przez przekazywanie nauki chrześcijańskiej oraz odpowiednie wychowanie przy pomocy powołanych do tego zadania osób duchownych, zakonnych i świeckich. Postuluje się większy udział świeckich w zakresie formacji religijnej w szkole. Szczególna rola przypada w tym dziele szkołom katolickim²². Dokument wymienia też troskę biskupa o duszpasterstwo akademickie, szkoły i kursy teologiczne dla świeckich. Podkreślona jest też rola środków przekazu w dotarciu z Ewangelią do różnych środowisk²³.

Każdy biskup powinien zatroszczyć się o zorganizowanie katechumenatu dla dorosłych nieochrzczonych w całej diecezji, jak również dla dzieci, młodzieży i dorosłych ochrzczonych w dzieciństwie, a przygotowujących się do przyjęcia kolejnych sakramentów. Chodzi o stopniowe zdobywanie dojrzałości w wierze poprzez następujące po sobie okresy wychowania i katechezy²⁴.

¹⁶ Por. *Ecclesiae Imago...*, dz. cyt., nn. 56–57.

¹⁷ Por. tamże, n. 58.

¹⁸ Por. tamże, n. 59.

¹⁹ Por. tamże, nn. 60–61.

²⁰ Por. tamże, nn. 62–63.

²¹ Por. tamże, n. 64.

²² Por. tamże, nn. 66–67.

²³ Por. tamże, nn. 68–71.

²⁴ Por. tamże, n. 72.

Kodeks Prawa Kanonicznego, promulgowany przez Jana Pawła II w 1983 r., mówi o biskupach w części II księgi II („Lud Boży”), traktującej o hierarchicznym ustroju Kościoła. Najpierw jest mowa o biskupach w ogólności jako następcach apostołów, ustanawianych przez Ducha Świętego pasterzami w Kościele, by byli nauczycielami, kapłanami i sprawującymi posługę rządzenia²⁵. Następnie kodeks mówi o zadaniach biskupów diecezjalnych:

Biskup diecezjalny ma obowiązek przedstawiać wiernym i wyjaśniać prawdy wiary, w które należy wierzyć i stosować w obyczajach, sam często przepowiadając. Powinien również troszczyć się o to, by pilnie wypełniano przepisy kanonów, dotyczące posługi słowa, zwłaszcza homilii i nauczania katechetycznego, tak żeby wszystkim była przekazywana cała nauka chrześcijańska²⁶.

Biskup powinien „zdecydowanie bronić nienaruszalności i jedności prawd wiary, w które należy wierzyć, uznając jednak uzasadnioną swobodę w zakresie zgłębiania prawd”²⁷.

Kodeks zawiera normy dotyczące posługi słowa Bożego, w tym i katechezy w księdze III „Nauczycielskie zadanie Kościoła”. Czytamy tam o roli biskupów, jaką mają spełniać w posłudze Słowa:

W odniesieniu do całego Kościoła zadanie głoszenia Ewangelii zostało powierzone głównie Biskupowi Rzymskiemu i Kolegium Biskupów. W odniesieniu do powierzonego sobie Kościoła partykularnego zadanie to sprawują poszczególni biskupi, którzy też są w nim kierownikami całej posługi słowa²⁸.

Tytuł I („Posługa Słowa Bożego”) dzieli się na dwa rozdziały: I – „Przepowiadanie Słowa Bożego” i II – „Nauczanie katechetyczne”. Mówiąc o osobach odpowiedzialnych za katechizację, kodeks wymienia zwłaszcza duszpasterzy, których „własnym i poważnym obowiązkiem jest troska o katechizację ludu chrześcijańskiego”²⁹.

Kodeks zobowiązuje biskupa do troski o organizację i rozwój katechezy w jego diecezji:

Przy zachowaniu przepisów wydanych przez Stolicę Apostolską, zadaniem biskupa diecezjalnego jest wydawanie norm odnośnie do katechezy i troska o dostarczenie odpowiednich pomocy katechetycznych, w razie potrzeby również przygotowanie katechizmu, a także popieranie i koordynacja poczynań katechetycznych³⁰.

²⁵ Por. KPK, kan. 375 – § 1.

²⁶ Tamże, kan. 386 – § 1.

²⁷ Tamże, kan. 386 – § 2; por. E. Szafronowski, *Podręcznik Prawa Kanonicznego*, t. 2, Warszawa 1985, s. 77–88.

²⁸ KPK, kan. 756 – § 1–2.

²⁹ Tamże, kan. 773.

³⁰ Tamże, kan. 775 – § 1.

Do zadań biskupów należy też troska o formację katechetów:

Ordynariusze miejsca winni troszczyć się o odpowiednie przygotowanie katechetów do właściwego wypełniania ich zadania, a więc by ich kształcenie miało charakter stały, aby mogli poznać w wystarczającym zakresie naukę katolicką oraz przyswoić sobie teoretyczne i praktyczne zasady dyscyplin pedagogicznych³¹.

Katechizm Kościoła Katolickiego, promulgowany przez papieża Jana Pawła II w 1992 r. i będący punktem odniesienia dla autentycznego wykładu wiary katolickiej, podejmując dotychczasowe nauczanie Kościoła, mówi o biskupach i ich zadaniach w części I „Wyznanie wiary” przy artykule IX – „Wierzę w święty Kościół powszechny”. Za Konstytucją dogmatyczną o Kościele mówi o biskupach jako następcach apostołów³². Omawiając hierarchiczną strukturę Kościoła, Katechizm przedstawia rolę i zadania biskupów w misji nauczania³³.

W 1989 r. Kongregacja Kultu Bożego i Dyscypliny Sakramentów ogłosiła drugie, wzorcowe wydanie części Pontyfikatu Rzymskiego, które ukazało się pod tytułem: *Obrzędy święceń biskupa, prezbiterów i diakonów*³⁴. „Wprowadzenie teologiczne i pastoralne” do Obrzędu święceń biskupa nawiązuje do nauki Soboru Watykańskiego II o Episkopacie, a zwłaszcza do Konstytucji dogmatycznej o Kościele. Przypomina ono, że do głównych zadań biskupów należy głoszenie Ewangelii, a więc zwiastowanie, nauczanie i strzeżenie depozytu wiary³⁵.

Jest taki moment w liturgii święceń, kiedy główny szafarz wkłada otwartą księgę Ewangelii na głowę elekta. Następnie wypowiada modlitwę święceń, podczas której dwaj diakoni trzymają ją nad jego głową. Wręczając księgę Ewangelii nowo wyświęconemu biskupowi główny szafarz święceń mówi: „Przyjmij Ewangelię i głoś słowo Boże z całą cierpliwością i umiejętnością”³⁶. Znaczenie tych gestów wyjaśnia „Wprowadzenie teologiczne i pastoralne”:

Położenie księgi Ewangelii na głowę święconego podczas modlitwy święceń, a potem jej wręczenie wyświęconemu oznacza, że wierne głoszenie słowa Bożego stanowi jedno z głównych zadań biskupa³⁷.

³¹ Tamże, kan. 780; por. E. Szafranski, *Podręcznik Prawa Kanonicznego*, t. 3, Warszawa 1986, s. 24–41.

³² Por. KKK, nn. 861–862; KK 20.

³³ Por. KKK, nn. 888–892.

³⁴ Por. S. Czerwik, *Osoba i posługiwanie biskupa według „lex orandi” Liturgii święceń po Soborze Watykańskim II*, w: *In vinculo communionis*. Księga jubileuszowa ku czci Biskupa Kieleckiego Kazimierza Ryczana w 60 rocznicę urodzin, red. K. Gurdy, T. Gacia, Kielce 1999, s. 130–143.

³⁵ Por. *Obrzędy święceń biskupa, prezbiterów i diakonów* (wydanie drugie wzorcowe), Katowice 1999, nn. 12–14; KK, nn. 22–26.

³⁶ *Obrzędy święceń...*, dz. cyt., n. 50.

³⁷ Tamże, n. 26.

2. Posługa biskupa w posoborowych dokumentach Kościoła powszechnego na temat katechezy

Sobór Watykański II, chociaż nie poświęca katechezie w sposób bezpośredni żadnego dokumentu, został nazwany przez Pawła VI „wielkim katechizmem naszych czasów”. Stanowi on dla niej istotny punkt odniesienia z całym kompleksem swoich dokumentów, które prezentują w pogłębiony, odnowiony i dostosowany do sytuacji współczesnego człowieka sposób treści wiary chrześcijańskiej. Po soborze pojawiły się liczne dokumenty poświęcone katechezie. Pierwszym z nich jest Ogólna Instrukcja Katechetyczna (*Directorium Catechisticum Generale*), wydana przez Kongregację Spraw Duchowieństwa w 1971 r. w odpowiedzi na życzenie ojców soborowych³⁸.

W rozdziale V, omawiając organizację katechezy w diecezji, instrukcja mówi o Referacie Katechetycznym Kurii Diecezjalnej jako narzędziu, którym posługuje się biskup, nazwany „głową i wykładowcą nauki dla kierowania całą działalnością katechetyczną w diecezji”³⁹.

Adhortacja apostołska Pawła VI *Evangelii nuntiandi* (1975) zawiera refleksję Kościoła na temat ewangelizacji we współczesnym świecie, będącej przedmiotem obrad III Synodu zwyczajnego biskupów w Rzymie (1974).

W rozdziale VI, zatytułowanym „Nosiciele Ewangelii”, przypomina prawdę, że biskupi jako następcy apostołów „na mocy święceń biskupich otrzymują władzę nauczania w Kościele prawd objawionych. Są oni ustanowieni nauczycielami wiary”⁴⁰.

Biskupi zgromadzeni na IV Synodzie zwyczajnym poświęconym katechezie w 1977 r. wystosowali *Oroędzie do Ludu Bożego*. Mówiąc o odpowiedzialnych za katechezę, *Oroędzie* przypisuje biskupowi w jego Kościele partykularnym pierwszorzędną rolę w działalności katechetycznej. Powinien on nie tylko koordynować tę działalność, ale sam przykładać się do katechizacji⁴¹.

Owoce obrad synodu i refleksji papieża Jana Pawła II jest Adhortacja apostołska *Catechesi Tradendae* (1979). W rozdziale IX, zatytułowanym „Katecheza obowiązkiem wszystkich”, Ojciec Święty zwraca się z apelem:

To Wam, Najdrożsi Bracia, zostało w tej dziedzinie powierzone specjalne posłannictwo w waszych Kościołach, gdzie na Was w pierwszym rzędzie spada obowiązek nauczania i gdzie Wy jesteście pierwszymi katechetami. Ponadto, zgodnie z duchem kolegialności biskupiej, musicie wraz z Najwyższym Pasterzem poczuwać się do obowiązku głoszenia nauki w całym Kościele⁴².

³⁸ Por. DB, n. 44.

³⁹ OIK, n. 126.

⁴⁰ EN, n. 68.

⁴¹ Por. Synod Biskupów, *Oroędzie do Ludu Bożego*, Watykan 1977, n. 14.

⁴² CT, n. 63.

Dyrektorium Ogólne o Katechizacji (*Directorium generale pro catechesi*), wydane przez Kongregację ds. Duchowieństwa w 1997, zawiera podstawowe normy teologiczno-pastoralne, służące do kierowania i koordynacji działalności katechetycznej. Ma ono również stanowić pomoc w redagowaniu lokalnych dyrektorów i katechizmów. Dyrektorium zachowuje podstawową strukturę tekstu z 1971 r., choć zostało przeredagowane i odnowione w nawiązaniu do aktualnej sytuacji w Kościele i świecie.

Część V dyrektorium poświęcona jest katechezie w Kościele partykularnym. W rozdziale I, zatytułowanym „Posługa katechetyczna w Kościele partykularnym i jej pracownicy”, biskup jest wymieniony jako pierwszy odpowiedzialny tam za katechezę. Dyrektorium przypomina za Soborem Watykańskim II, że głoszenie Ewangelii to jedno z głównych obowiązków biskupich. W realizacji tego zadania biskupi są zwiastunami wiary i jej autentycznymi nauczycielami. Na wzór wielkich i świętych biskupów, którzy nazaczyli swoją obecnością historię Kościoła, mają oni być pierwszymi katechetami⁴³.

Biskup kieruje katechizacją w Kościele partykularnym poprzez:

- zapewnienie faktycznego pierwszeństwa czynnej i skutecznej katechezie;
- troskę o katechezę poprzez bezpośrednią interwencję w przekazywanie Ewangelii wiernym i czuwanie nad autentycznością wyznania wiary oraz nad jakością tekstów i pomocy katechetycznych;
- wzbudzanie i podtrzymywanie zapału katechetycznego, wszczepionego w odpowiednie i skuteczne struktury;
- troskę o stosowne przygotowanie katechetów do ich zadań poprzez odpowiednią formację do posługi i duszpasterstwo;
- ustalenie w diecezji całościowego, szczegółowego i spójnego programu katechezy⁴⁴.

W rozdziale IV części II, poświęconym organizacji duszpasterstwa katechetycznego w Kościele partykularnym, czytamy, że ma ona za punkt odniesienia biskupa i diecezję. Do kierowania działalnością katechetyczną w diecezji służy biskupowi referat katechetyczny. Dyrektorium wymienia zadania referatu katechetycznego, do których należy m.in.:

- a) analiza sytuacji diecezjalnej odnośnie do wychowania wiary;
- b) opracowanie programu działania;
- c) pomoc katechetom i ich formowanie;
- d) opracowanie lub przynajmniej wskazanie parafiom i katechetom narzędzi koniecznych do ich pracy katechetycznej;
- e) rozwijanie i popieranie instytucji ściśle katechetycznych w diecezji;
- f) troska o polepszanie zasobów osobowych i materialnych;
- g) współpraca z referatem ds. liturgii⁴⁵.

⁴³ Por. DOK, n. 222; CT, n. 8.

⁴⁴ Por. DOK, n. 223; 233–234; 274–277.

⁴⁵ Por. tamże, n. 265–266.

Dyrektorium podpowiada, aby w dziedzinie katechezy biskupi nawiązywali współpracę międzydiecezjalną oraz by współpracowali w ramach Konferencji Episkopatu⁴⁶.

Koordinacja katechezy i jej różne przejawy dyrektorium wymienia jako ważne zadanie w ramach Kościoła partykularnego⁴⁷. Wśród niektórych własnych zadań posługi katechetycznej dyrektorium wymienia jako sprawę podlegającą bezpośredniej odpowiedzialności biskupów opracowanie i publikację katechizmów lokalnych. Są one najważniejsze spośród wszystkich narzędzi katechetycznych⁴⁸.

3. Biskup w dokumentach II Polskiego Synodu Plenarnego i w Dyrektorium Katechetycznym Kościoła Katolickiego w Polsce

W dokumentach II Polskiego Synodu Plenarnego znajdziemy wskazania dotyczące roli biskupów w Kościele w Polsce u progu III tysiąclecia. W dokumencie zatytułowanym *Potrzeba i zadania nowej ewangelizacji na przełomie II i III tysiąclecia chrześcijaństwa*, który można nazwać dokumentem programowym synodu, przypomniane zostało przesłanie Ojca Świętego Jana Pawła II do Konferencji Episkopatu Polski z 1997 r. Czytamy tam, że biskup powinien wypełniać swoje posłannictwo

przez gorliwe głoszenie Słowa Bożego, troskę o wysoki poziom duchowy i naukowy seminarium duchownego, organizację nauczania katechetycznego i stały kontakt z katechetami, promocję instytutów i wydziałów teologicznych, a także szkół wychowujących dzieci i młodzież w duchu Ewangelii. Powinien być stróżem depozytu wiary, szczególnie wrażliwym na próby jej zniekształcenia lub wciągnięcia do celów czysto świeckich, politycznych czy zgola antychrześcijańskich⁴⁹.

Wśród wskazań i postulatów synodalnych dotyczących katechezy znajdziemy zapis o tym, że

biskupi są zobowiązani do szczególnej troski o dzieło katechezy w Kościele lokalnym, a zwłaszcza o katechetów, za których chrześcijańską postawę w szkole ponoszą odpowiedzialność udzielając im misji kanonicznej. W strukturach kurii diecezjalnych należy nadać odpowiednią rangę wydziałom katechetycznym, przekształcając je w wydziały katechezy i szkolnictwa katolickiego⁵⁰.

⁴⁶ Por. tamże, nn. 268–269.

⁴⁷ Por. tamże, nn. 272–278.

⁴⁸ Por. tamże, nn. 284; 134–136.

⁴⁹ *Potrzeba i zadania nowej ewangelizacji na przełomie II i III tysiąclecia chrześcijaństwa*, w: *II Polski Synod Plenarny (1991–1999)*, Poznań 2001, n. 41.

⁵⁰ *Szkola i Uniwersytet w życiu Kościoła i Narodu*, w: *II Polski Synod Plenarny...*, dz. cyt., n. 55.

20 czerwca 2001 roku zostały zatwierdzone przez Episkopat trzy bardzo ważne dokumenty Kościoła Katolickiego w Polsce dotyczące katechezy:

1. Dyrektorium Katechetyczne Kościoła Katolickiego w Polsce;
2. Podstawa Programowa Katechezy Kościoła Katolickiego w Polsce;
3. Program Szczegółowy Katechezy Kościoła Katolickiego w Polsce.

Dokumenty te będą wyznaczać najbliższą przyszłość polskiej katechezy.

Dyrektorium Katechetyczne Kościoła Katolickiego w Polsce jest spełnieniem wymagań Stolicy Apostolskiej, która w Dyrektorium Ogólnym o Katechizacji zaleca konkretne zastosowanie podanych w nim zasad i propozycji poprzez dyrektoria narodowe, regionalne lub diecezjalne⁵¹.

W części II dyrektorium „Pracownicy posługi katechetycznej”, w rozdziale I poświęconym odpowiedzialnym za katechezę, jest mowa o biskupach diecezjalnych. Czytamy tam, że biskupi są pierwszymi katechetami w swojej diecezji. Katechezę powinni uważać za jedno z podstawowych zadań swej posługi biskupiej⁵². Troska biskupów o katechezę powinna się wyrażać w podejmowaniu następujących działań:

- katechizowanie wiernych diecezji;
- zapewnienie posłudze katechetycznej pierwszeństwa poprzez troszczenie się o potrzebne urządzenia i fundusze;
- troska o dostarczenie odpowiednich pomocy katechetycznych i przygotowanie katechizmów;
- czuwanie nad prawowiernością i autentycznością przekazywanej wiary, jakością tekstów i pomocy katechetycznych;
- podtrzymywanie i wzbudzanie zapału katechetycznego w diecezji;
- troska o przygotowanie katechetów;
- ustalenie programu katechetycznego w ramach planu duszpasterskiego diecezji i w koordynacji z planami Konferencji Episkopatu;
- popieranie i koordynacja działań katechetycznych w diecezji⁵³.

Rozdział II części II dyrektorium zajmuje się posługą katechetyczną w diecezji. Jest tam mowa o planowaniu posługi katechetycznej. Chodzi o przygotowanie diecezjalnego programu duszpasterskiego i katechetycznego, programów i podręczników do nauczania religii w szkołach oraz zintegrowanych z nimi programów duszpasterstwa katechetycznego, uwzględniających inicjację sakramentalną, wreszcie plan formacji katechetów. Biskup diecezjalny zatwierdza programy, plany i pomoce katechetyczne. Może on ustalić własny, diecezjalny zestaw programów nauczania i podręczników do nauki religii, o czym powinien powiadomić przewodniczącego Komisji Wychowania Katolickiego⁵⁴.

⁵¹ Por. DOK, n. 9.

⁵² Por. DKKKP, n. 123.

⁵³ Por. tamże, n. 124; DOK 223.

⁵⁴ Por. DKKKP, n. 135–136, 96.

Swoje zadania w dziedzinie katechezy biskup sprawuje poprzez Referat (Wydział) Katechetyczny kurii biskupiej. Do zadań referatu należy:

- nadzór nad katechetami;
- sprawy personalne i organizacyjne dotyczące katechezy;
- koordynacja nauczania religii w szkole z katechezą sakramentalną w parafii;
- nadzór nad realizacją diecezjalnego planu katechetycznego w parafiach;
- nadzór nad organizacją rekolekcji dla dzieci i młodzieży;
- inspirowanie działań o charakterze duszpasterskim i katechetycznym w diecezji;
- organizacja formacji katechetów;
- wykonywanie innych zadań zleconych przez biskupa⁵⁵.

Dyrektorium mówi też o Diecezjalnej Radzie Katechetycznej jako organie doradczym biskupa w zakresie posługi katechetycznej. Może ona być częścią Diecezjalnej Rady Duszpasterskiej. W skład rady wchodzi dyrektor Referatu Katechetycznego oraz inne osoby mianowane przez biskupa spośród kapłanów, osób konsekrowanych i katechetów świeckich. Do zadań rady należy:

- przygotowywanie i ocena programów katechetycznych;
- koordynacja formacji katechetów;
- współpraca z osobami odpowiedzialnymi za katechetyczną formację kapłanów;
- wspieranie inicjatyw katechetycznych;
- wypełnianie innych zadań nałożonych przez ustawy diecezjalne bądź zleconych przez biskupa⁵⁶.

W pierwszych wiekach Kościoła Chrystus najczęściej przedstawiany był jako Dobry Pasterz. Do tego obrazu nawiązywali często uczestnicy X Zwyczajnego Zgromadzenia Ogólnego Synodu Biskupów obradującego w Watykanie jesienią 2001 r. i poświęconego właśnie biskupom. Synod, nawiązując do nauki Soboru Watykańskiego II, próbował zarysować tożsamość osoby biskupa i jego posługi u progu III tysiąclecia. Na zakończenie obrad synodu papież Jan Paweł II, nawiązując do symbolu Dobrego Pasterza, powiedział, że „jest to w istocie «Ikona», którą w ciągu stuleci inspirowało się wielu świętych biskupów i która lepiej niż jakakolwiek inna obrazuje zadania i styl życia następców apostołów”⁵⁷.

⁵⁵ Por. tamże, n. 137; DOK 266.

⁵⁶ Por. DKKKP, n. 138.

⁵⁷ *Homilia Jana Pawła II na zakończenie Synodu (27 X 2001)*, „L'Osservatore Romano”, 239 (2002) 1, n. 3.

Ojciec Święty kontynuował, wskazując na słowo Boże jako źródło apostołskiej mocy biskupów, a jego przepowiadanie jako główne ich zadanie:

Biskup, dobry pasterz, znajduje światło i moc dla swojej posługi w Słowie Bożym, które interpretuje w jedności z Kościołem, głosząc je wiernie i odważnie, „opportune et importune” (2 Tm 4, 2). Jako nauczyciel wiary biskup popiera wszystko, co dobre i pozytywne w powierzonych mu owczarni, podtrzymuje i prowadzi słabych w wierze (por. Rz 14, 1), interweniuje, gdy trzeba zdemaskować fałsz i zwalczać nadużycia (...). Nade wszystko biskup winien odważnie głosić zdrową naukę i bronić jej, nawet wówczas, gdy trzeba za to zapłacić cierpieniem. Biskup bowiem, trwając w komunii z kolegium apostołskim i z Następcą Piotra, ma obowiązek bronić wiernych przed wszelkimi zagrożeniami, ukazując, że tylko autentyczny powrót do Ewangelii Chrystusa jest prawdziwym rozwiązaniem złożonych problemów nękających ludzkość⁵⁸.

Wydaje się, że te słowa papieża oraz hasło streszczające tematykę synodu: „Biskup służy Ewangelii Jezusa Chrystusa dla nadziei świata”, najlepiej oddają to, kim powinien być biskup i jaka powinna być jego posługa w rozpoczynającym się trzecim tysiącleciu chrześcijaństwa.

⁵⁸ Tamże, n. 4.